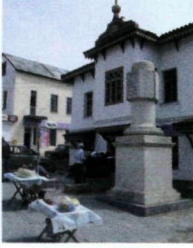

Kırım'ın Kırımı

Dr. Ömer Menekşe
DİB Derleme ve Yayın Şubesi Müdürü

Kırım'da bulunduğum süre içerisinde geçmişe ait korkunç hikâyeler duydum. Anlatanların sesleri titrek, gözleri nemliydi...Yarım asır önce yaşanan trajediydi, dinlediklerim. Büyük göç, dil ve kültür yıkımı, savaşların ve trajedinin boyutu, ülkelerine dönen Kırım Tatarlarının yoksulluğu, genç nesillerin dillerinden uzak kalışı... Bunun sonuçları, gezdiğim kaldırımlarda, çarşıda pazarda acımasız bir şekilde karşıma çıktı...

Ah Kırım!

"Kırım'dan gelirim, adım
Sinan'dır,

Kılıcımın suyu kandır, dumandır."

Kırım Din Görevlileri Koordinatörlüğümüzce organize edilen ve Sevgili Peygamberimizin dünyaya teşriflerinin yıl dönümü münasebetiyle Kırım Tatar tiyatrosunda binlerce kişinin katılımıyla gerçekleşen "Hz. Peygamber ve Çocuk Sevgisi" konulu Kutlu Doğum konferansı için gitmiştim Kırım'a...

Açıkçası itiraf etmeliyim ki, buraya gelene kadar Kırım'a ait çok az şey biliyordum. Büyük göç, dil ve kültür yıkımı,

savaşların ve trajedinin boyutu, ülkelerine dönen Kırım Tatarlarının yoksulluğu, genç nesillerin dillerinden uzak kalışı... Bunun sonuçları, gezdiğim kaldırımlarda, çarşıda pazarda acımasız bir şekilde karşıma çıktı...

Kırım'da bulunduğum süre içerisinde geçmişe ait korkunç hikâyeler duydum. Anlatanların sesleri titrek, gözleri nemliydi... Yarım asır önce yaşanan trajediydi, dinlediklerim.

Kanla karılan toprağın, kanlı toprakla karılan Kırım Tatarlarının yaşadığı hikâyelerdi onlar...

Acı, çile, vagon, sürgün, hastalık, soğuk, açlık, vahşet, ölüm

ve sefalet... Yaşlısıyla genciyle, kadınıyla erkeğiyle, çocuğuyla çocuğuyla herkes acıyı yaşamış, sürülmüş, katledilmiş, yalnız bırakılmış, tecrit edilmiş, ama yine de dik duranların hikâyeleri bunlar...

Sovyetler Birliği'nin dört bir yanına sürgün edilen, sürgün için dolduruldukları trenlerde hayatını kaybeden; bir çoğu ise gittikleri yerden dönemeyen, bir daha Kırım'ı ve Karadeniz sahillerini göremeyen binlerce soydaşımız... Ama bütün bunlara rağmen inancını kaybetmeyen, dilini ve millî kimliğini yaşatmayı başaran Tatarlar..

Bunları duydukça da hüznüm sevince dönüşüyordu...

Başkent Akmesic

Kırım'ın başkenti Akmesic... Her iki yanı park ve bahçelerle bezenmiş olan Salgir Nehri'nin ikiye böldüğü yeşillikler içerisinde bir şehir...

Şehrin kenar mahallelerinde ise küçük küçük barakalar ve orada nöbet tutan Tatarlar...

Şehir içinde de gazla çalışan belediye otobüsleri, eski de olsa elektrikle çalışan trolleybüsler...

Görkemli kilise yapılarının yoğun olduğu Akmesic'te ayakta kalmış tek tarihî cami ise, Camii Kebir... Caminin hemen avlusunda da Kırım Müslümanlarının Dinî İdaresi...

"Dünyanın Paylaşıldığı Yer": Yalta

Kırım'ı anlatan herkes, öncelikle bu toprakların yeşil olduğundan bahseder. Doğrudur da... Hele hele bir tarafı Karadeniz'e bakan yarımada'nın sahilleri ayrı bir güzelliştir. Yeşili ise ayrı bir yeşil...

Karadeniz sahiline indiğinizde Aluşta'da kulağınıza 1944 sürgününde Özbekistan çöllerinde söylenen, "Aluşta'dan Esken Yeller Yüzüme Urdu" şarkısının nağmesi gelir. Gurguf'ta yaşadığı toprakların her bir karesini, her bir taşını romanlarında en ince ayrıntısına kadar anlatan meşhur yazar Cengiz Dağcı'nın doğduğu, çocukluğunun geçtiği üzüm bağlarıyla donanmış bereketli topraklar sizi kendisine çeker.

Yalta, her bir yanı ayrı bir güzelliğe ve doyumsuz manzaralara sahip Kırım'ın en modern kenti, sadece Kırım'ın değil, bütün Sovyet coğrafyasının tatil başkenti... İkinci Dünya Savaşını bitiren meşhur konferansın yapıldığı Yalta... Çar II. Nikolay için 1911'de yazlık saray olarak yaptırılan "Livadiya Sarayı"nda bu tarihî konferansın izleri itina ile korunmakta...

"Kırlangıç Yuvası", kayaların ucunda kanatlanıverecek masalsi bir yapı gibidir. Almanya'nın Ren Nehri kıyılarındaki Rittenburg Şatosunun minik bir

kopyası olan Kırlangıç Yuvası'nın gezinti terasından Karadeniz'i bütün ihtişamıyla seyretmek, ayrı bir haz vermekte... Biraz bakımsız da olsa rengârenk çiçeğin, binlerce bitkinin bir arada olduğu bir açık hava müzesi gibi olan "Botanik Parkı", bu toprakların ihtişamına zarif bir katkı sağlamakta... "Massandra Şatosu", masalsi bir ülkeden gelen minik bir örnek gibi... "Uçansu Şelalesi" ise âdeta suyun kanatlanmış hâli... otelleri, sanatoryum (sağlık amaçlı otel) ve devrim öncesi yapılmış villa tarzında tatil merkezleri, dağalar (SSCB döneminde politbüro üyelerinin yazlık evleri)... Yalta başlı başına bir gezi ülkesi...

Bahçesaray ve Hansaray

XV. asırdan XVIII. yüzyıla kadar Kırım Hanlığı'na başkentlik yapmış olan Bahçesaray.

Bahçesaray'ın en meşhur yeri de Topkapı Sarayının küçük ama zarif bir benzeri gibi duran, "Tatar Elhamrası" olarak da adlandırılan ve birbirine geçmiş yapılar topluluğundan oluşan Hansaray... Muhteşem bir tarihî

doku, yapı, mimari... Hansaray, içinde barındırdığı birbirinden kıymetli sanat eserleriyle ve hikâyeleriyle ziyaretçilerini derinden etkilemekte... Vaktiyle atlı süvarilerin volta attığı sarayın avlusunda, artık sarayı gezebilmek için sırasını bekleyen kalabalık turist grupları beklemekte... Her köşesinde ayrı bir tarih ve hikâye ... Kırım Hanı Kırım Giray Han'ın 1763 yılında genç yaşta ölen eşi Dilara Bikeç için Bahçesaray'lı bir ustaya, "dünya durdukça bu çeşme de benim gibi ağlasın" diyerek yaptırdığı dünyaca meşhur Gözyaşı Çeşmesi'nde mermere işlenen bir sevda, ünlü Rus şair ve yazar Puşkin'in Bahçesaray Çeşmesi şiiirinin mısralarında ise bu büyük aşkın ölümsüz izleri saklı... Demirkapı âdeta Kırım Hanlığı'nın haşmet ve gücü hakkında ipuçları vermekte... Altın Çeşme, geçmişteki zenginlikten izler taşıırken, Altın Oda'da azamet ve ihtişam, Harem'de geçmişin sırları gizli... İki minareli Hancamii ise estetiğin semaya açılan zarif elleri konumunda... Hemen bir kaç yüz metre ötede Gaspıralı Müzesi ve Zincirli Medreseye doğru giden yolun hemen sağ tarafında şirin bir cami yer almakta... 1707 yılında Selim Giray Han tarafından yaptırılan, 16 köşeli minaresi ile meşhur Tahtalı Camii... Camiyi geçer geçmez yolun solunda 1883'te yayımlamaya başladığı Tercüman gazetesi ile "Dilde, fikirde, işte birlik" diyerek, Türk dünyasının kültürel birliğinin savunucusu Gaspıralı İsmail Bey'e ev sahipliği yapan taş bina ve onun kabri yer almakta...

Birkaç adım ötede ise "Zincirli Medrese"... Avrupa'nın Ortaçağ taassubu içerisinde insanları diri diri yaktığı asırlarda (1500 senesinde) ilim-irfan öğrenilsin diye inşa edilen bir yapı... İnşaatında Kırım Hanı I. Mengli Geray Han'ın bile bizzat çalıştığı Zincirli Medreseye gelindiğinde, kapısındaki asılı zincir, geçmişte olduğu gibi bugün de ilmin önünde eğilmek gerektiğini hatırlatmakta... Ruslar tarafından Akıl Hastanesine çevrilen ve 1995'lere kadar insafsızca bu maksatla kullanılan Zincirli Medrese, şimdilerde yeniden restore edilmiş bir hâlde ziyaretçilerini beklemekte...

Sivastopol Önünde Yatar Gemiler...

Sivastopol bir liman kenti... Artık Sivastopol önünde Osmanlı donanması değil, Rus ve Ukrayna gemileri yatıyor.

Sivastopol'daki en ilginç yerlerden biri de yüksekçe bir tepe üzerindeki Panorama Müzesi... Panorama, silindirik şeklinde önemli bir yapı. 1854 Kırım Harbi'nde İngiliz-Fransız ve Osmanlı orduları tarafından kuşatılan Sivastopol (Akyar) şehri ve çevresinde yaşanan çarpışmaların ve önemli olayların resmedildiği bir müze... Odessalı ressam Franz Alekseyeviç Rubo (1856-1928)'nin savaş alanının panoramik görünüşünü film şeridinden izler gibi tuvale aktardığı bir sanat harikası. O günkü savaş aynen canlı gibi yansıtılmış, Kırım Savaşı anlatılmış. Müttefikler Rusya'ya karşı Osmanlı'nın yanında. Kule'nin ön duvarı bu savaş resimleriyle donanmış hâlde. Uzunluğu 115 metre, yüksekliği 14, derinliği

ise 12 metre... Savaş, aynen canlı gibi resmedilmiş...Maket olarak gerçeğine yakın bir şekilde yapılmış, siperlerin gerisinde tablonun üzerine resmedilmiş askerler, patlayan güllerle yaralananlar, sedyelerle yaralı taşıyan hastabakıcılar, siperlerin içine kurulmuş mutfakta yemek için patates soyan aşçılar, yanmakta olan kulübeler, ölmüş askerin başında dua edenler, Sivastopol açıklarında şehri bombardımana tutan gemiler ve daha birçok ayrıntı...

Yine Sivastopol'da 1853-1856 yıllarında yapılan Kırım savaşında Sivastopol'da şehit olan Osmanlı askerleri için 2004 yılında Kırım Harbi'nin 150. yılı münasebetiyle büyük bir törenle açılan Türk Şehitliği yer almakta...

Mimar Sinan'ın İmzası ve Gözleve

Kırım Tatarlarının yaşadıkları acı ve çektikleri zulmün şahitlerinden biri, Kırım'ın batısında yer alan şirin bir liman şehri Gözleve (Evpatoriya)...

Buradaki ilk durak ise Kırım Hanı I. Devlet Giray Han'ın Moskova'ya düzenlediği seferden zaferle dönmesinin şerefine 1552 senesinde Mimar Sinan'ın yaptığı, İstanbul Fatih Camii'nin küçük bir benzeri olan Han Camii...

Han Camiinin birkaç yüz metre ilerisinde ise harabe hâldeki Cuma Camii ve Aziz Baba Mevlevi Tekkesi...

Kırım'dan ayrılırken kardeşlerimizin varlığı ile seviniyor, sürgün yılları boyunca çektikleri acıları hatırladıkça hüzünleniyoruz.